

DOI: 10.15276/EJ.03.2024.4
DOI: 10.5281/zenodo.13854877
UDC: 33/711
JEL: H74, H76, R12, R58

ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМУ РОЗРОБЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FORMATION OF THE ALGORITHM FOR THE DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF THE STRATEGY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE TERRITORY IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Anzhela V. Kulinska, Doctor of Economic Sciences
Odessa Polytechnic National University, Odessa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3609-3697
Email: anzelakulinskaa@gmail.com

Received 25.06.2024

Кулінська А.В. Формування алгоритму розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану. Науково-методична стаття.

З розвитком держави і суспільства частина функцій держави в управлінні національною економікою передається регіонам. Це пов'язано з тим, що регіони краще здатні узгодити державні та місцеві інтереси, а також приватні та громадські структури. Відповідно до цього змінюються засоби стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіонів, особливо в умовах воєнного стану. Це особливо актуально в нинішньому стані функціонування України, оскільки важливим є пошук ефективних засобів стимулювання регіональної політики для підвищення якості соціально-економічних відносин у регіоні. Суспільні трансформації, що відбуваються в Україні протягом останніх років, призвели до зростання ролі та значення регіону в розбудові сильної держави.

Ключові слова: аналіз, впровадження, децентралізація, забезпечення, планування, регіони, розроблення, соціально-економічний розвиток, стратегія

Kulinska A.V. Formation of the Algorithm for the Development and Implementation of the Strategy of Socio-Economic Development of the Territory in the Conditions of Martial Law. Scientific and methodical article.

With the development of the state and society part of the functions of the state in managing the national economy are transferred to the regions. This is due to the fact that regions are better able to coordinate state and local interests, as well as private and public structures. Accordingly, the means of strategic planning of socio-economic development of regions are changing, especially in the conditions of martial law. This is especially relevant in the current state of functioning of Ukraine, as it is important to find effective means of stimulating regional policy to improve the quality of socio-economic relations in the region. Social transformations taking place in Ukraine in recent years have led to an increase in the role and importance of the region in building a strong state.

Keywords: analysis, implementation, decentralization, provision, planning, regions, development, socio-economic development, strategy

Практична реалізація формування алгоритму розроблення стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану передбачає гармонійне поєднання всіх складників життєдіяльності регіону в єдиний збалансований, взаємозв'язаний комплекс. Створити такий комплекс можна на основі впровадження сучасних підходів щодо управління, центральною функцією якого стає планування соціально-економічного розвитку регіону. Під час планування регіональна влада разом з іншими суб'єктами місцевого розвитку встановлює головні напрями діяльності, реалізація яких забезпечує єдність мети і завдань для всіх відповідальних за територіальний розвиток або учасників цього процесу. Отже, в управлінні регіональним соціально-економічним розвитком планування займає важливе місце, вбираючи в себе організаційний початок усього процесу реалізації.

Формування алгоритму розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану – це системна технологія обґрунтування та ухвалення найважливіших рішень щодо місцевого розвитку, визначення бажаного майбутнього стану території або способу його досягнення, що базується на аналізі зовнішнього оточення території та її внутрішнього потенціалу і полягає у формуванні узгоджених з територіальними громадами дій, на реалізації яких концентруються зусилля, ресурси основних суб'єктів регіонального розвитку. У зв'язку із цим, на основі інформації в статті сформульовано перелік переваг стратегічного планування для соціально-економічного розвитку регіону та основних постулатів на які необхідно спиратися під час розроблення та впровадження стратегії регіонального соціально-економічного розвитку в умовах воєнного стану [8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Як зазначають такі фахівці та науковці як А.А. Гриценко [3], В.Г. Дем'янишин [4], О.П. Дзьобань та С.О. Руденко [5-6], в умовах війни та повоєнного відновлення конкурентні позиції країн зростають завдяки конкурентоспроможності їхніх територій, які конкурують з іншими регіонами чи громадами за залучення

додаткових ресурсів, створення високої доданої вартості та підвищення якості життя місцевих мешканців. Транснаціональні компанії, шукаючи місце вкладання капіталу, відносно просто вибирають глобальну територію, але значно складніше ухвалюють рішення щодо вибору локального місця їх розташування, де конкретно розпочне свою діяльність компанія.

На думку Д. Полозенко [11], значною мірою на позитивність рішення для конкретного регіону впливає наявність у нього вдало складеної стратегії соціально-економічного розвитку, що базується на виявлених конкурентних перевагах регіону. Стратегія регіонального розвитку не всеосяжний документ, у якому визначено заходи щодо розв'язання проблем розвитку соціально-економічних сфер життєдіяльності території. Навпаки, вона сконцентрована на ключових, найперспективніших напрямках, які виявлені на основі аналізу соціально-економічного потенціалу, сильних та слабких сторін внутрішнього середовища території.

Тому, підготовка стратегічного плану завжди базується на апіорному факті недостатності ресурсів для розвитку регіону й окремих територій. Визначаючи пріоритети, місцеві органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування розв'язують завдання, як за мінімальні гроші максимально підвищити конкурентні переваги конкретної території, вкласти кошти в підприємства і сфери економічної діяльності, які з найбільшою ймовірністю динамічно розвиватимуться в майбутньому, замість того, щоб витратити ресурси на збиткові та безперспективні напрями [1-2, 7].

Відтак, як стверджує В.М. Пилипчук [10], регіональна стратегія, з боку процесу її підготовки та методики, – це складний інструмент впливу на майбутнє регіону. Її розроблення потребує чіткого алгоритму, політичної волі та знань місцевої влади, готовності або розуміння підприємницьких структур та населення. Готуючи дану стратегію регіонального соціально-економічного розвитку, переглядають наявні умови, аналізують сили, які впливають на місцеву економіку, розробляють конкретні заходи, яких треба вжити, та планують зміни, які мають впливати на регіональну економіку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Зазначено, що наведені особливості або складнощі підготовки регіональної стратегії соціально-економічного розвитку в умовах воєнного стану визначають необхідність посиленої уваги її розробників до [9]: вироблення чіткої ідеології, системи цінностей та принципів, на яких базуватиметься стратегія; організації обговорень, узгоджень між громадами щодо ключових питань регіонального розвитку; визначення та врахування в регіональній стратегії загальнодержавних інтересів; розроблення прозорих і зрозумілих конкурсних положень внесення в стратегічний план місцевих проектів; визначення механізмів співфінансування спільних проектів і програмних заходів; чіткого розподілу та закріплення відповідальності за реалізацію стратегії; формування системи моніторингу та оцінювання реалізації заходів і стратегії в цілому; вертикальної та горизонтальної координації усіх чинних на регіональному рівні програмних документів.

Відтак, формування алгоритму розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану процес складний, у зв'язку з необхідністю вибирати напрями розвитку, узгоджувати дії або шукати консенсус, бо наявні в громаді можливості та ресурси завжди обмежені, а сама робота з цілепокладання повинна базуватись на виявленні та відборі проблем або формуванні планів дій, що найпріоритетніших. Особливості розроблення стратегії розвитку регіону обумовлені факторами, що є базисом його стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону [1, 5, 9].

Визначено, що методологія стратегічного планування регіонального соціально-економічного розвитку може відрізнитися деякими деталями, але ж можна в узагальненому вигляді скласти досить типовий підхід, який містить певні базові структурні елементи. У зв'язку із цим, відповідно до обов'язкових елементів можна запропонувати наступні етапи стратегічного планування розвитку регіонів особливо з акцентом на воєнний режим як підготовчий, аналіз розвитку регіону, формулювання бачення регіонального розвитку, визначення пріоритетів регіонального розвитку, схвалення або реалізація стратегії, моніторинг та оцінювання реалізації стратегії розвитку [2, 7, 11].

Метою статті є формування алгоритму розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану, що передбачає та враховує такі обов'язкові елементи та етапи стратегічного планування розвитку регіонів особливо з акцентом на воєнний режим як підготовчий, аналіз розвитку регіону, формулювання бачення регіонального розвитку, визначення пріоритетів регіонального розвитку, схвалення або реалізація стратегії, моніторинг та оцінювання реалізації стратегії розвитку, який сприятиме поліпшенню процесу ухвалення корисних рекомендації та рішень органами влади за висновками послідовно та чітко проведених досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження

В ініціативних пропозиціях необхідно обґрунтувати актуальність та корисність стратегічного планування для територіальної громади, погляд до розробників, в умовах воєнного стану визначити можливі перешкоди для запровадження стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону та шляхи їх подолання. У більшості регіонів України ініціатором розроблення стратегії став голова обласної державної адміністрації, у деяких регіонах – голова обласної ради та депутати обласної ради. У зв'язку із цим, відповідно до обов'язкових елементів можна запропонувати наступні етапи стратегічного планування розвитку регіонів особливо з акцентом на воєнний режим як підготовчий, аналіз розвитку

регіону, формулювання бачення регіонального розвитку, визначення пріоритетів регіонального розвитку, схвалення або реалізація стратегії, а також моніторинг та оцінювання реалізації стратегії розвитку (рис. 1).

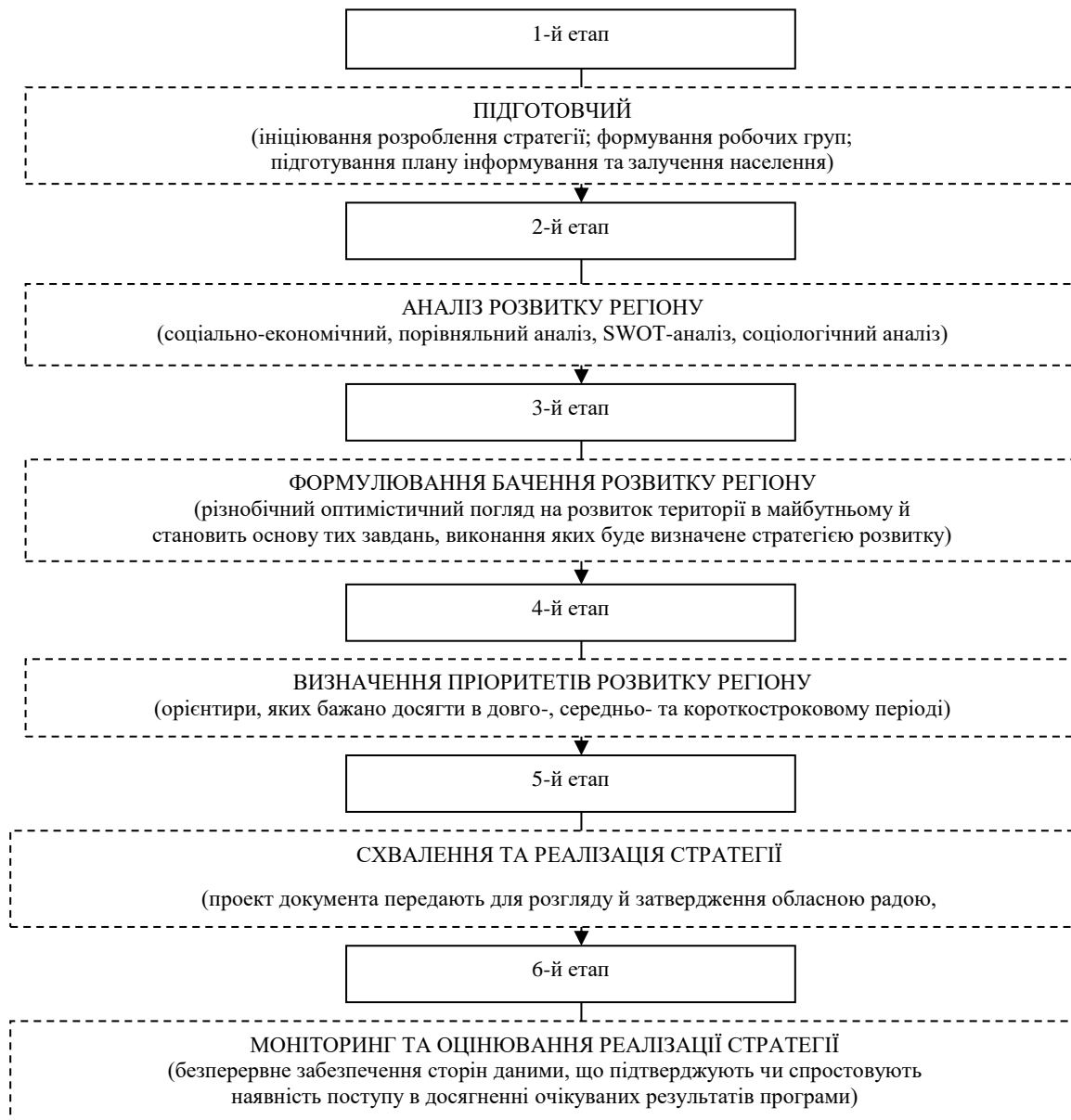

Рисунок 1. Алгоритм розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану
Джерело: власна розробка автора

На думку П.Т. Бубенко [1], визначення та аналіз зацікавлених сторін, охочих брати участь у процесі стратегічного планування розвитку області, – важливе завдання підготовчого етапу. Зацікавлена сторона – організація, група осіб й організацій, які мають інтерес до процесу і результатів стратегії (незалежно від того, позитивні чи негативні для них ці результати), а також ті, хто самі можуть впливати на стратегію та реалізацію її в позитивному чи негативному розумінні цього слова.

У зв'язку із цим, аналіз сторін проводять з метою виявити: інтереси зацікавлених сторін, зокрема їх потреб в інформації; потенційні конфлікти інтересів та ризики, які можуть ставити під сумнів успіх стратегії й окремих її частин; можливості зацікавлених сторін, зокрема, ресурси, на які можна покладатися при реалізації стратегії; осіб та групи, які залучатимуться до участі в робочій групі та на різних етапах розроблення й реалізації стратегії; шляхи вдосконалення процесу розроблення і власне стратегії та зменшення чи бажано ліквідації впливу можливих негативних наслідків як на стратегію, так і на вразливі групи населення [9].

Після проведення аналізу необхідно сформувати робочу групу, що займатиметься питаннями стратегічного планування регіонального соціально-економічного розвитку. Робоча група – це головний координаційний орган процесу стратегічного планування розвитку регіону, що утворюється для обговорення і затвердження ключових рішень, пов'язаних з розробленням та реалізацією стратегічного

плану територіального розвитку. Можна запропонувати орієнтовний склад робочої групи – це: депутати місцевої ради; керівники управлінь виконавчого комітету місцевої ради; керівники громадських організацій; представники бізнесу; керівники органів самоорганізації населення; представники засобів масової інформації; інші представники місцевої еліти, агентств регіонального та місцевого розвитку, залучені експерти, консультанти.

Як свідчать результати аналітичної діяльності І.В. Запатріної [7], до основних функцій робочої групи зі стратегічного планування регіонального соціально-економічного розвитку належить: підготовка щодо розгляду та затвердження на місцевій раді стратегічного бачення і пріоритетів розвитку території, базової версії тексту стратегічного плану; підготовка змін щодо рішення місцевої ради про стратегічне планування в частині складу цільових підгруп та робочої групи; відбір заходів і проектів, що рекомендуються для першочергової реалізації у рамках стратегічного плану; розгляд проекту плану дій місцевих органів виконавчої влади щодо реалізації регіональної стратегії; ухвалення рекомендацій й звернень щодо учасників стратегічного партнерства з приводу підготовки плану територіального розвитку.

У процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону іноді виникає необхідність у створенні так званих цільових підгруп, що займаються детальним опрацюванням окремого стратегічного напрямку розвитку території. Діяльність регіональної робочої групи та робочих груп за пріоритетами вимагає виконання значного обсягу організаційно-технічної роботи, що триває постійно. Тому необхідно мати спеціально призначені ресурси та персонал для розроблення та впровадження стратегії на різних етапах згідно з попередньо визначеним графіком.

Як стверджує О.П. Дзьобань та С.О. Руденко [5], для виконання технічних функцій з-поміж представників обласної влади призначають невелику групу з 2-3 осіб. Ці люди сприяють розробленню стратегічного плану, але саму стратегію та рішення щодо проекту документа напрацьовує й ухвалює регіональна робоча група та цільові підгрупи. До початку процесу стратегічного планування на підставі результатів аналізу зацікавлених сторін регіональна робоча група має розробити план інформування та залучення, в якому розписано: які результати різних етапів та заходів повідомлятимуть зацікавленим сторонам та які канали інформації будуть залучені в кожному випадку; які інструменти інформування та залучення будуть використані на кожному з етапів щодо тієї чи іншої зацікавленої сторони.

Доведено, що найпоширеніші методи реалізації аналітичного етапу стратегічного планування регіонального соціально-економічного розвитку в умовах воєнного стану: соціально-економічний аналіз, порівняльний аналіз, SWOT-аналіз або соціологічний аналіз. Результати соціально-економічного аналізу оформлюють у вигляді розділу Стратегії – Профіль громади. Профіль громади являє собою документ, у якому проаналізовано та оцінено розвиток території у динаміці (аналізують зазвичай п'ять попередніх років).

Більш того, в цьому документі може міститись інформація про [3, 9, 10]: географічне розташування; природно-ресурсний потенціал; кліматичні умови; адміністративний поділ, тобто місце в загальнодержавному розподілі праці; особливості соціально-економічного розвитку в динаміці за останні п'ять років; політичну ситуацію; фінансово-бюджетну ситуацію, а також життя населення або його ділову активність. Розроблення Профілю громади слід для точнішого оцінення наявної соціально-економічної ситуації, що, безумовно, впливає на вибір сценарію і пріоритетів регіонального розвитку. Профіль громади треба розглядати як один з інструментів забезпечення території кращого доступу до кредитних джерел чи грантів, а також до інвестицій. Саме за цим розділом Стратегії інвестори часто й оцінюють можливості території, потенціал до розрахунків за отримані кредити. Інвесторів цікавлять переваги території над іншими можливими місцями вкладення їхніх коштів [2, 11].

Втім, розробникам стратегії важливо провести порівняльний аналіз та визначити місце території у конкурентному середовищі регіону, країни, світу (залежно від розміру або значення цієї території). Бажано, щоб статистичні дані території порівнювалися з середніми в Україні, зі статистичними даними територій – це потенційних конкурентів, регіонів-аналогів в інших країнах світу, необхідно визначити місце території в загальнодержавному розподілі праці.

Задля визначення якісних параметрів регіонального розвитку часто використовують SWOT-аналіз. Він дозволяє у наближенні визначити сильні і слабкі сторони відповідної території, а також зовнішні шанси та ризики її подальшого розвитку. Цей метод, як стверджує З.С. Варналія [2] дає перше уявлення про важливі з погляду розвитку економічні або соціально-політичні параметри, аналіз яких виконують, застосовуючи додаткові аналітичні методи (соціально-економічного та порівняльного аналізу). Складники SWOT-аналізу: сильні сторони – це внутрішні можливості і ресурс регіону, що можуть зумовити формування конкурентної переваги; слабкі сторони – це види діяльності, ресурси або обставини, які використовуються неефективно чи не за призначенням; можливості – шанси, що їх можна використати для досягнення стратегічних цілей розвитку регіону; загрози – будь-які процеси або явища, що перешкоджають рухові в напрямку досягнення місії та цілей соціально-економічного розвитку регіону [3, 6].

Відтак, SWOT-аналіз допомагає з'ясувати, яка зі стратегій розвитку на тлі наявних сильних чи слабких сторін найприйнятніша для ефективного і дієвого реагування на зміни в зовнішньому середовищі або використання шансів і мінімізації наявних ризиків. Аналітичному обґрунтуванню вибору регіону, крім наведених інструментів, також допомагає робота з експертного опитування громадян – фахівців у різних галузях і соціологічний аналіз.

Слід зазначити, що соціологічний аналіз найчастіше проводять шляхом опитування населення та підприємств у контексті стратегічного розвитку території. Для цього розробляють опитувальний лист анкети. За структурою він складається зі вступної, основної частини та особистих даних. Дуже важливу роль у результативності анкетування відіграє організація самого процесу. Його проводять не так з метою отримання абсолютно надійних кількісних даних, як для виявлення певних тенденцій, переваг в громадській думці населення.

А.А. Гриценко зазначає [3], що на основі діагностики початкового стану розвитку території й узагальнення основних суб'єктів територіального розвитку до моделі бажаного майбутнього формується Стратегічне бачення – це елемент довгострокового планування соціально-економічного розвитку регіону особливо в умовах війни. Це третій етап стратегічного планування. Стратегічне бачення окреслює різнобічний оптимістичний погляд на розвиток території в майбутньому і становить основу завдань, виконання яких буде визначене регіональною стратегією розвитку.

Надзвичайно важливо забезпечити широке залучення громадськості до процесу обговорення Стратегічного бачення. Стратегічне бачення має бути реалістичним, специфічним, достатньо амбітним та бажаним для громади. Його затверджують депутати місцевої ради. Стратегічне бачення може мати ширший часовий горизонт, ніж стратегія. Так, Стратегічне бачення можуть формувати на 20 років, а саму стратегію розробляти лише на 10 років. Після завершення терміну її дії на основі аналізу досягнень і проблемних моментів її реалізації та вже сформованого Стратегічного бачення розроблятимуть нову стратегію [4, 11]. Такий підхід створює передумови для спадковості програмних документів і забезпечення сталості рішень. На основі результатів аналітичного етапу і сформованого Стратегічного бачення розвитку регіону розробляють стратегічні цілі, операційні цілі та оперативні завдання.

Стратегічні цілі соціально-економічного розвитку регіону – описані у формальному вигляді орієнтири, яких бажано досягти в довго-, середньо- та короткостроковому періоді. При визначенні стратегічних цілей потрібно пам'ятати, що стратегія – вибір, тобто обираючи певну стратегічну ціль, ми автоматично від чогось відмовляємось. Саме тому пріоритетів не може бути багато, бажано визначити їх три, але не більше п'яти. В умовах обмежених ресурсів на досягнення інших усе одно не вистачить коштів. Такий підхід означає, що пріоритети повинні належати до найважливіших цілей у світлі Стратегічного бачення розвитку, бути прозорими і зрозумілими.

У зв'язку із цим, найвищий пріоритет мають цілі, досягнення яких сприятиме комплексному розв'язанню кількох проблем. Стратегічні цілі регіону послідовно в порядку зменшення їх пріоритетності зіставляються з їх ефективністю, можливостями реалізації: ресурсними, інтелектуальними, організаційно-правовими, кадровими, фінансово-економічними. Це повинно дати змогу визначити цілі, які можуть бути реалізовані в середньостроковій перспективі. Так, стратегічні цілі, визначені в Стратегії розвитку Одеської області: розвиток людини і підвищення соціальних стандартів; формування конкурентоспроможної економіки країни; поглиблення транскордонного й єврорегіонального співробітництва; розвиток туризму і курортно-рекреаційної сфери; формування гармонії й охорона довкілля. Щодо операційних цілей, то на погляд П.О. Дзьобань [5-6] призначені для конкретизації стратегічних цілей у середньостроковій перспективі і мають відповідати певним вимогам, а саме:

- бути конкретними. Формулювання цілей у конкретних формах створює вихідну точку відліку для ухвалення в подальшому правильних рішень щодо розвитку території. Завдяки цьому можна більш обґрунтованіше визначити, наскільки ефективно діють суб'єкти діяльності в напрямку досягнення бачення та стратегічних цілей;
- цілі мають бути вимірюваними, тобто сформульованими в спосіб, щоб можна було встановити показники вимірювання досягнення операційних цілей;
- з огляду на специфіку та багатоаспектність функціонування території множинні цілі розвитку мають бути взаємно узгодженими, тобто дії та рішення, які необхідні для досягнення мети, не повинні перешкоджати реалізації інших цілей. Інакше може призвести до виникнення конфліктної ситуації між суб'єктами діяльності, відповідальними за досягнення тих чи інших встановлених цілей. Крім того, операційні цілі розвитку території мають бути повністю узгодженими зі стратегічним баченням;
- операційні цілі повинні бути реалістичними. Недосяжні або частково досяжні цілі призводять щодо негативних наслідків. Наприклад, зниження рівня мотивації суб'єктів територіальної громади ефективно працювати над реалізацією плану, зниження конкурентоспроможності території в цілому;
- цілі мають бути обмеженими в часі, тобто мати конкретний горизонт прогнозування або планування, який встановлюється на довготривалій або короткотривалій проміжки часу.

Більш того, задля кожної з передбачених операційних цілей необхідно визначити [9]: обґрунтування вибору операційної цілі; опис заходів, котрі передбачаються для досягнення; певні ресурси; обґрунтування тривалості досягнення; головних учасників реалізації; розрахунок загальної вартості та можливі джерела фінансування; рекомендовані інструменти або процедури реалізації; систему індикаторів (критеріїв) досягнення операційної цілі.

Оперативні завдання найконкретніші, що дозволяє пов'язати стратегічну діяльність з поточною та з бюджетним плануванням. У стратегічних планах короткострокові цілі набувають форми проектів, що, своєю чергою, дає змогу встановити зв'язок між потребами та можливостями розвитку регіону, бо вони більш орієнтовані на використання наявного ресурсного потенціалу. Отже, результатом етапу

цілепокладання буде сформоване «дерево цілей» стратегії регіонального соціально-економічного розвитку. Так, В.Г. Дем'янишин [4] акцентує увагу на тому, що для ухвалення обґрунтованого рішення щодо визначення стратегічних, операційних цілей і оперативних завдань регіонального розвитку потрібно провести додатковий аналіз загальнодержавних і галузевих стратегій, Генеральної схеми планування розвитку території і схеми планування території області, середньострокових загальнодержавних, регіональних галузевих та місцевих прогнозів та програм.

По завершенні робочою групою остаточного варіанту стратегії проект стратегічного документа передають для розгляду й затвердження обласною радою. В рішенні обласної ради встановлюється порядок і терміни виконання завдань стратегії. Рішення доводять до відома громади області. Реалізація стратегічного плану передбачає затвердження пропозицій щодо механізмів впровадження стратегії, до яких належать [9, 11]:

- організаційно-правовий – це підписання зацікавленими сторонами-представниками влади, бізнесу або громади – меморандуму про спільне виконання оперативних завдань або проектів; перегляд раніше ухвалених нормативно-правових актів обласної ради й обласної адміністрації щодо відповідності стратегічним і операційним цілям; розроблення нормативно-правових актів; створення інституційної інфраструктури реалізації стратегії; підготування кадрів, здатних розв'язувати відповідні питання; укладання угод з Кабінетом Міністрів України щодо спільного виконання програм з реалізації державних пріоритетів на території регіону тощо;
- фінансово-економічний – передбачення в місцевому бюджеті розвитку видатків на реалізацію заходів і проектів стратегічного плану; об'єднання коштів місцевих бюджетів територіальних громад на договірній основі для виконання спільних завдань розвитку території; одержання з державного бюджету субвенцій або субсидій щодо виконання проектів з реалізації державних пріоритетів на території регіону; залучення кредитів фінансових інституцій; стимулювання розвитку небанківського фінансового сектору; розроблення інвестиційних проектів; стимулювання або залучення коштів населення, підприємств, інвесторів; залучення грантів українських, іноземних та міжнародних організацій; сприяння розв'язанню земельних питань;
- інформаційно-комунікаційний – створення геоінформаційних місцевих систем або інформаційних центрів; створення інвестиційно привабливого іміджу області; розроблення та впровадження комунікаційної стратегії для інформування зацікавлених осіб і територіальної громади області про процес реалізації положень стратегії;
- проектно-методологічний – це забезпечення супроводу впровадження стратегічного плану; забезпечення розроблення проектної документації.

Останній етап формування регіональної стратегії розвитку передбачає створення системи моніторингу та оцінювання її реалізації. Моніторинг – це управлінська функція, яка передбачає безперервне забезпечення керівництва програми, бенефіціарів і зацікавлених сторін даними, що підтверджують чи спростовують наявність поступу в досягненні очікуваних результатів. Але переважна більшість фахівців [1-2, 10] схиляються до думки, що завдання моніторингу: стимулювання реалізації окремих проектів або стратегії в цілому; оцінювання досягнення стратегічних цілей, отримання інформації для ухвалення рішень про розподіл ресурсів для досягнення мети або коректування цілей; оцінювання ступеня реалізації заходів, їх уточнення і коректування.

Крім того, система моніторингу регіональних стратегій має охоплювати: моніторинг фінансування заходів стратегії / програм; моніторинг реалізації заходів; моніторинг результативних показників; моніторинг громадської думки щодо процесу та результатів реалізації. Для побудови ефективної та результативної системи моніторингу реалізації програми слід визначити: вимірювані показники, котрі «інформуватимуть» про перебіг виконання; джерела інформації щодо проведення моніторингу; збирання інформації; періодичність збирання інформації; відповідальних за отримання та надання необхідної інформації; технологію обробки й аналізу інформації; ресурси, необхідні для проведення моніторингу.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1186 «Про затвердження Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку» Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міські держадміністрації рішенням визначають відповідального за проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональної стратегії. Відповідальний за проведення моніторингу регіональної стратегії на підставі інформації у строки, визначені Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями, готує звіт про результати реалізації регіональної стратегії, який повинен містити [6]: короткий опис заходів та вплив їх впровадження на регіон; інформацію про рівень виконання заходів проти попередньо визначених у плані очікуваних результатів; дані про заплановані та фактичні обсяги і джерела фінансування заходів; інформацію про основні перешкоди у виконанні певних заходів, вжитих для їх подолання; інформацію про зміни в показниках соціально-економічного розвитку.

Окрім моніторингу, реалізація документів повинна супроводжуватись оцінюванням її результатів. Оцінювання – це періодичний збір або аналіз інформації, з метою вироблення висновків щодо відповідності програми потребам розвитку сфери чи території, її результативності, ефективності та сталості. Основні види оцінювання залежно від його місця в циклі стратегічного планування такі [4, 10]:

- попереднє оцінювання – проводять на етапі розроблення стратегічного плану. Його мета – спрогнозувати успішність майбутньої стратегії. Такий прогноз дозволяє виявити контекст стратегічного плану, його актуальність, можливі ризики, сильні та слабкі сторони. Попереднє оцінювання допомагає вже на початковому етапі визначити мету й завдання стратегічного плану, розробити правильні підходи до розв’язання виявлених проблем, оцінити реальність потреби та можливість виконати стратегічний план, а також проаналізувати ймовірний вплив реалізації стратегічного плану на різні сторони розвитку організації або території, на макроекономічний розвиток країни загалом, визначити рівень узгодженості між різними змістовними компонентами стратегічного плану тощо;
- проміжне оцінювання – проводять у процесі виконання стратегічного плану, його мета – визначити рівень досягнення цілей (результатів) плану й чинників, що сприяють його успішному виконанню. Результати проміжного оцінювання – це основа для внесення змін у змістовні елементи та процес реалізації стратегічного плану задля досягнення визначених ним результатів. Зокрема, коригуванню піддають процес і механізми реалізації стратегічного плану;
- підсумкове оцінювання – виконують по завершенні реалізації плану, й мають на меті визначити рівень його впливу або наслідки та вивчити позитивний чи негативний досвід для уникнення помилок у майбутньому. Підсумкове оцінювання спрямоване на вимірювання того, наскільки план вплинув на проблеми, які мав розв’язати. Його мета – це збір даних для вироблення підсумкового судження про стратегічний план. Підсумкове оцінювання можуть проводити по завершенні впровадження стратегічного плану; через 3-7 років по завершенні плану з метою визначення його впливу.

Відтак, на основі проведення оцінювання формують звіт про реалізацію стратегії соціально-економічного розвитку регіону. Результати оцінювання служать підставою для внесення коректив у проект стратегії, у випадку попереднього оцінювання, уточнення або перегляду її цілей, припинення реалізації, у випадку проміжного оцінювання, ухвалення рішення щодо продовження стратегії, розроблення нової стратегії (у випадку підсумкового оцінювання). Оцінювання, яке дієво сприяє поліпшенню процесу ухвалення рішень органами влади, повинно містити чіткі й корисні рекомендації. При цьому доцільніше подавати кількість цілеспрямованих рекомендацій, які пов’язані з висновками дослідження, замість переліку поліпшень.

Висновки

Таким чином, регіональна політика в країнах світу реалізується в контексті взаємовідносин між центральною владою та регіонами і виражається в розподілі повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. З правової точки зору вона характеризує взаємовідносини між державою та місцевим самоврядуванням, яке має ініціативне право та юридичний обов’язок визначати та зміцнювати свої бюджетні повноваження, а також дотримуватися прав, обов’язків та відповідальності органів влади в процесі забезпечення належними ресурсами.

Автор доводить, що на формування відносин між державою та регіонами в частині розподілу певних ресурсів та організаційної самостійності органів місцевого самоврядування впливає вибір форм і засобів стимулювання регіонального розвитку. Від обраних форм розвитку відносин залежить соціально-економічний розвиток регіону та держави в цілому, особливо в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що в умовах воєнного стану планування є невід’ємною частиною сучасної економічної науки, яка вивчає проблеми ефективного використання ресурсів з метою максимального задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб суспільства та досягнення цілей його розвитку.

Системна технологія обґрунтування та прийняття найважливіших рішень щодо розвитку регіону на основі аналізу зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу регіону, визначення бажаного майбутнього регіону та шляхів його досягнення, яка полягає у формуванні узгоджених з громадою дій, на реалізацію яких спрямовуються зусилля та ресурси основних суб’єктів регіонального розвитку й є алгоритмом формування та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону в умовах воєнного стану.

Abstract

With the development of the state and society, a significant part of the functions of state management of the national economy is transferred to the regions, since at their level coordination of state and local interests, as well as private or public structures, takes place better. Accordingly, the tools of strategic planning of regional socio-economic development are also changing, especially in the conditions of martial law. However, despite the large number of works devoted to this topic, the problems of stimulating the socio-economic development of regions in conditions where part of the resources or powers are delegated by the central authorities to the level of regional and local self-government in conditions of martial law have not been sufficiently studied and require further in-depth study scientific analysis.

The practical implementation of the formation algorithm for the development of a strategy for socio-economic development of the territory in the conditions of martial law involves the harmonious combination of all components of the region's vital activities into a single balanced, interconnected complex. It is possible to create

such a complex based on the implementation of modern management approaches, the central function of which is the planning of the socio-economic development of the region. During planning, the regional government, together with other subjects of local development, establishes the main areas of activity, the implementation of which ensures the unity of goals and tasks for all those responsible for territorial development or participants in this process. Therefore, in the management of regional socio-economic development, planning occupies an important place, absorbing the organizational beginning of the entire implementation process.

Therefore, the purpose of the article is to formulate an algorithm for the development and implementation of a strategy for the socio-economic development of the territory under martial law, which provides for and takes into account such mandatory elements and stages of strategic planning of the development of regions, especially with an emphasis on the military regime as a preparatory, analysis of the development of the region, formulation regional development vision, regional development priorities, strategy approval or implementation, monitoring and evaluation of development strategy implementation, which will contribute to improving the process of adoption of useful recommendations and decisions by authorities based on the conclusions of consistently and clearly conducted research.

Список літератури:

1. Бубенко П.Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку: [монографія] / П.Т. Бубенко. – Харків: ХНАМГ, 2013. – 295 с.
2. Варналій З. Конкурентоспроможність національної економіки країни: проблеми і пріоритети інноваційного забезпечення: [монографія] / З. Варналій, О. Гармашова. – К.: Знання України, 2013. – 387 с.
3. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку / А.А. Гриценко // Економіка і прогнозування. – 2016. – № 2. – С. 9-23.
4. Дем'янишин В.Г. Бюджетний механізм держави: сутність та роль у регулюванні соціально-економічних процесів / В.Г. Дем'янишин // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 11 (78). – С. 3-11.
5. Дзьобань О.П. Механізми управлінської діяльності у перехідних соціумах: визначення понятійно-концептуальних основ / О.П. Дзьобань, С.О. Руденко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2017. – № 776. – С. 133-145.
6. Дзьобань О.П. Механізми соціальних трансформацій: проблеми філософського розуміння / О. Дзьобань // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 1 (38). – С. 47-52.
7. Запатріна І.В. Бюджетна політика стимулювання економічного зростання та механізм її реалізації / І.В. Запатріна, Т.Б. Лебеда // Фінанси України. – 2016. – № 4. – С. 38-46.
8. Інструменти регіонального розвитку в Україні: [навч. посіб.] / О. В. Берданова та ін.; за ред. В.М. Вакуленка, О.В. Берданової. – К.: НАДУ, 2013. – 286 с.
9. Кулінська А.В. Становлення нової парадигми соціально-економічного розвитку громадянського суспільства / А.В. Кулінська, К.І. Ткач // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2022. – № 1 (19). – С. 43-49.
10. Пилипчук В.М. Ключові проблеми економічного розвитку України / В.М. Пилипчук // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 3-4. – С. 34-39.
11. Полозенко Д. Планово-індикативне і бюджетне планування в умовах ринку / Д. Полозенко // Фінанси України. – 2018. – № 7 (152). – С. 72-77.

References:

1. Bubenko, P.T. (2013). Institutional dynamics of spatial organization of economic development. Harkiv: XNAMG [in Ukrainian].
2. Varnalij, Z., & Garmashova, O. (2013). Competitiveness of the country's national economy: problems and priorities of innovative support. Kyiv: Znannya Ukrayiny [in Ukrainian].
3. Grycenko, A.A. (2016). The economy of Ukraine is on the way to inclusive development. Ekonomika i prohnozuvannia, 2, 9-23 [in Ukrainian].
4. Demianyshyn, V.H. (2017). The budget mechanism of the state: essence and role in the regulation of socio-economic processes. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 11 (78), 3-11[in Ukrainian].
5. Dzoban, O.P., & Rudenko, S.O. (2017). Mechanisms of management activity in transitional societies: definition of conceptual foundations. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina, 776, 133-145 [in Ukrainian].

6. Dzoban, O.P. (2016). Mechanisms of social transformations: problems of philosophical understanding. *Stratehichni priorytety*, 1 (38), 47-52 [in Ukrainian].
7. Zapatrina, I.V., & Lebeda, T.B. (2016). Budgetary policy of stimulating economic growth and the mechanism of its implementation. *Finansy Ukrainy*, 4, 38-46 [in Ukrainian].
8. Vakulenko, V. M., & Berdanova, O. V. (2013). Tools of regional development in Ukraine. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
9. Kulinska, A.V., & Tkach, K.I. (2022). Formation of a new paradigm of socio-economic development of civil society. *Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu*, 1 (19), 43-49 [in Ukrainian].
10. Pylypchuk, V.M. (2016). Key problems of the economic development of Ukraine. *Ekonomichnyi chasopys- XXI*, 3-4, 34-39 [in Ukrainian].
11. Polozenko, D. (2018). Plan-indicative and budget planning in market conditions. *Finansy Ukrainy*, 7 (152), 72-77 [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Кулінська А.В. Формування алгоритму розроблення та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку території в умовах воєнного стану / А.В. Кулінська // *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. – 2024. – № 3 (29). – С. 27-35. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No3/27.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.03.2024.4. DOI: 10.5281/zenodo.13854877.

Reference a Journal Article:

Kulinska A.V. Formation of the Algorithm for the Development and Implementation of the Strategy of Socio-Economic Development of the Territory in the Conditions of Martial Law / A.V. Kulinska // *Economic journal Odessa polytechnic university*. – 2024. – № 3 (29). – P. 27-35. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No3/27.pdf>.
DOI: 10.15276/EJ.03.2024.4. DOI: 10.5281/zenodo.13854877.

